

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПОЛІЦЕЇСТИКА

УДК [351.741:636.7.043](477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.3.03>

ВАДИМ ВОЛОДИМИРОВИЧ ГАРМАШ,

Харківський національний університет внутрішніх справ (ад'юнкт);

 <https://orcid.org/0000-0003-4342-8771>,

e-mail: garmash2019@ukr.net

МІСЦЕ КІНОЛОГІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Розглянуто історію кінологічної служби, приділено увагу її розвитку в системі Міністерства внутрішніх справ України, ретельно досліджено питання сучасного стану нормативно-правової бази діяльності кінологічних підрозділів у Національній поліції України. Висвітлено структуру й особливості кінологічних підрозділів поліції, визначено напрями розвитку їх юридичного забезпечення та вдосконалення роботи.

Ключові слова: кінологія, кінологічні підрозділи, Національна поліція України, Міністерство внутрішніх справ України.

Оглядова стаття

Постановка проблеми

Застосування собак у службовій діяльності має давню та багату історію як у світовій практиці взагалі, так і у традиції силових структур України зокрема. Органи внутрішніх справ були та є однією із правоохоронних структур, що активно використовують собак у своїй роботі. Проте реформування системи Міністерства внутрішніх справ України (МВС) впливає на більшість її структурних підрозділів і змінює їх. Тож, вивчення місця кінологічних підрозділів у структурі Національної поліції України (НПУ) та МВС України на сучасному етапі їх розвитку є перспективним напрямком дослідження.

Стан дослідження проблеми

Проблематиці підготовки та забезпечення практичної діяльності кінологів, організації собаківництва та використання службових собак у правоохоронних органах присвячено дослідження багатьох науковців і вчених-практиків. Серед них слід відмітити роботи А. Афанасьєва, А. Галімова, В. Березюка, О. Богданюка, О. Винограда, О. Вотінова, Ю. Дем'янюка, О. Діденка, В. Дорофєєва, С. Дякова, Т. Івашкову, Д. Іщенко, М. Кабачинського, О. Ковалю, В. Мірошніченко, В. Паламарчука, В. Петровського, Є. Потапчука, В. Примака, А. Радванського, В. Решетника, В. Руденка, С. Серховця, С. Сидоренкова, О. Ставицького, О. Торічного та В. Ягупова. Важливу інформацію містить характеристика кінологічного

забезпечення окремих правоохоронних органів України, надана В. Ждановою та О. Потушинською [1]. Інформативним також є розгляд розвитку кінологічних служб органів системи МВС, проведений С. Коломієць у дослідженні «Розвиток кінологічних служб органів системи МВС» [2]. Проте в межах цього дослідження ми зосередимось на кінологічних підрозділах саме Національної поліції України, правове забезпечення та діяльність яких потребують більш поглибленого аналізу.

Мета і завдання дослідження

Дослідження спрямовано на те, щоб виділити пріоритетні питання вдосконалення нормативної бази та напрямки розвитку кінологічних підрозділів Національної поліції України. Для цього необхідно проаналізувати історію розвитку та сучасний стан кінологічної служби в НПУ, а також розглянути чинну нормативно-правову базу діяльності кінологів у МВС України.

Наукова новизна дослідження

У сучасних умовах непростої криміногенної ситуації у державі та за наявності додаткових негативних факторів, пов'язаних із бойовими діями, питання розвитку кінологічної служби в структурі НПУ набуває особливої актуальності, адже використання службових собак є дієвим і потужним інструментом. Так, за минулий 2018 р. поліцейські кінологи завдяки застосуванню собак сприяли розкриттю

12 903 кримінальних злочинів. Під час понад 4 200 виїздів, здійснених кінологами, у тому числі для пошуку вибухівки та зброї, за допомогою собак було виявлено 1 537 вибухових пристроїв, знайдено 325 одиниць вогнепальної зброї та майже 90 000 набоїв. За рік кінологи 26 522 рази виїжджали на місце події, брали участь у 2 462 спецопераціях із протидії незаконному обігу наркотиків і здійснили 2 807 патрулювань, під час яких собаками було виявлено понад 300 кілограмів наркотичних речовин [3]. Водночас реформування та розвиток системи Міністерства внутрішніх справ України не можуть не позначатися на організації правоохоронних органів, що входять до його складу, зокрема на стані Національної поліції України. Тому кінологічні підрозділи НПУ й особливості їх стану та місця у структурі МВС заслуговують на окреме дослідження.

Виклад основного матеріалу

Назва «кінологія» походить від двох грецьких слів: *κυν* (кін) – собака та *λογος* (логос) – слово. Ця наука вивчає анатомію та фізіологію собаки, походження й еволюцію порід домашніх собак, селекцію та розведення, утримання, годівлю, дресирування й використання для полювання, караульної, вартової, розшукової та інших видів служби, а також у декоративних цілях, тобто охоплює фактично весь спектр питань, пов'язаних із взаємодією людини та собаки.

Дата початку співпраці людини з собакою губиться у тисячоліттях історії людства й навряд чи може бути точно встановлена. Але є підстави вважати, що розпочалася така співпраця дуже давно, адже перший рукописний трактат Ксенофана з Афін про «Собаке полювання» був написаний ще понад 2 300 років тому.

Офіційною датою зародження собаківництва вчені вважають 21 січня 1788 року, коли Наполеон Бонапарт писав одному зі своїх командувачів у Єгипті про те, що в Олександрії має бути безліч собак, здатних нести добру службу [4] (цит. за [1, с. 141]).

Кінологія як наука про собак виникла в останній чверті XIX століття. У цей період у світі розпочалась активна робота з організації ведення переліку собак, виведення нових порід і залучення їх до професійної діяльності [5].

Автором першої спеціалізованої роботи, де зазначається використання службових собак, є австрійський криміналіст Ганс Гросс. Його праця «Керівництво для судових слідчих, чинів загальної та жандармської поліції» [6]

була видана російською мовою у 1895 р. в місті Смоленську, де зазначалося, що в разі використання собаки-шукача слід порушника можна знайти швидше (цит. за [7, с. 160]).

У період Першої світової війни у німецькій армії використовувалося вже 30 тисяч військових собак. У Другій світовій війні службові собаки знайшли більш широке застосування. Зокрема, в Радянській Армії використовувалося більше 60 тисяч службових собак. На їх бойовому рахунку того періоду близько 300 підбитих ворожих танків, більше 120 тисяч доставлених під вогнем повідомлень, майже 8 тисяч кілометрів установленого дротяного зв'язку. За допомогою собак було виявлено та знешкоджено понад 4 мільйони мін, фугасів та інших вибухових пристроїв, вивезено з поля бою сотні тисяч поранених воїнів [1].

На сьогодні історія кінології на території нашої держави налічує вже понад 70 років. Проте в незалежній Україні датою створення першого кінологічного підрозділу в структурі Міністерстві внутрішніх справ вважається 2 квітня 1994 р. Відтоді цей день є святом кінологів. Правовою базою для кінологічної роботи органів внутрішніх справ України (ОВС) слугувала стаття 14 Закону України «Про міліцію», ухваленого 20 грудня 1990 р. У цій статті визначалась норма застосування спеціальних засобів, а саме було зазначено, що працівники міліції мають право використовувати службових собак.

11 жовтня 2003 р. Міністерством внутрішніх справ України був виданий наказ № 1168 «Про створення Кінологічної служби МВС України», а трохи згодом було затверджено Положення про Кінологічну службу Міністерства внутрішніх справ України (наказ МВС України від 07.10.2003 № 1326). Ці нормативні документи закріплювали за Кінологічною службою статус головного кінологічного підрозділу системи МВС як самостійного відділу в структурі блоку кримінальної міліції. Водночас визначались основні функції Кінологічної служби, що полягали у здійсненні організаційно-методичної, контрольно-наглядової та облікової діяльності у сфері кінології.

Значну роль у розвитку кінологічної роботи в ОВС України відіграв наказ МВС від 26.01.2004 № 70 «Про заходи щодо організації діяльності кінологічної служби». Він затверджував Типове положення про кінологічні центри ГУМВС та УМВС України, у якому містились відомості про основні завдання, які на них покладалися.

Наказ МВС України від 25.05.2006 № 515 «Про заходи щодо використання можливостей

Кінологічної служби у протидії злочинності в сільській місцевості» мав велике значення для розвитку практичної діяльності кінологів ОВС. Згідно з його вимогами збільшувалась кількість кінологів у кінологічних центрах, а також з метою пришвидшення розкриття злочинів кінологи разом із собаками включалися до складу слідчо-оперативних груп.

Наступним вагомим документом у розвитку службової кінології ОВС став наказ МВС «Про затвердження Настанови з організації діяльності кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України», підписаний 20 липня 2012 р. за № 640. Окрім загальних положень та основних завдань кінологічних підрозділів ОВС, він мав у своїй структурі норми щодо комплектування кінологічних підрозділів, правил підготовки та застосування службових собак, їх розведення, правила відбору, утримання та збереження, ветеринарного обслуговування, а також обліку та звітності під час організації кінологічної діяльності.

Багаті вітчизняні традиції роботи кінологів і новітній досвід закріплювались фахівцями Кінологічної служби у методичних документах, призначених для підготовки кінологів. Прикладом таких матеріалів є методичні рекомендації «Тактика дій кінолога на місці подій. Правила застосування службових собак», розроблені сектором організації кінологічної діяльності ДКР МВС України у 2013 р. [8]. Варто зазначити, що кінологи МВС разом із своїми службовими собаками брали участь у міжнародних місіях та операціях, де їх робота отримувала високі оцінки.

Наступний великий етап розвитку службової кінології МВС України пов'язується із низкою нормативних документів, які змінили структуру міліції в Україні.

2 липня 2015 р. був опублікований Закон України «Про Національну поліцію». Згідно з його положеннями Національній поліції України надається статус центрального органу виконавчої влади та визначається, що НПУ служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. На підставі змісту зазначеного закону втратив чинність Закон України «Про міліцію», це відбулось 7 листопада 2015 р. Тим часом, 2 вересня 2015 р. Кабінет Міністрів України видав Постанову № 641 «Про утворення Національної поліції України», де визначено, що діяльність НПУ спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, а ще трохи пізніше, 28 жовтня 2015 р., Кабінет Міністрів України

ухвалив Постанову № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України». Вона набрала чинності одночасно із Законом України «Про Національну поліцію».

Необхідно зазначити, що реформування МВС України спрямовано на перетворення зазначеного міністерства на багатопрофільне, сервісно-орієнтоване, цивільне відомство європейського зразка, яке формує правоохоронну та безпекову політику у державі. На сьогодні до кола компетенції Міністерства внутрішніх справ України належить не лише Національна поліція України, але також і такі органи МВС, як Національна гвардія України, Державна прикордонна служба, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна міграційна служба України та Головний сервісний центр МВС України.

Поряд із цим організаційні зміни в ОВС, закріплені в законодавстві, потягли за собою й зміни у нормативних документах, що регламентують діяльність кінологічних підрозділів. Так, 11 липня 2016 р. відповідно до абзацу третього п.2 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» з метою приведення нормативно-правових актів МВС у відповідність до законодавства України Міністерством внутрішніх справ було видано наказ № 640. Згідно з ним вищеперелічені нормативні акти – накази МВС України № 1168, № 1326, № 70, № 640 (2012 р.) втратили свою чинність.

Наразі правовим підґрунтям діяльності кінологічних підрозділів поліції є Конституція України, закони України «Про Національну поліцію», «Про ветеринарну медицину» й інше законодавство України.

Основу сучасної нормативно-правової бази використання собак у діяльності поліції закладено у Законі України «Про Національну поліцію», де у статті 45-й, присвяченій застосуванню спеціальних засобів, зазначено, що службовий собака застосовується під час: а) патрулювання; б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення; в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи; г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського.

Більш детальну інформацію про напрямки застосування службових собак дає аналіз іншого важливого нормативного документа – наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації

діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України» від 01.11.2016 за № 1145. Там, крім вище перерахованих випадків застосування собак, серед основних завдань кінологічних підрозділів указується також надання в межах, визначених законодавством, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або інших надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, а до основних функцій кінологічних підрозділів включаються участь кінологів зі службовими собаками в складі слідчо-оперативних груп під час проведення оглядів місць подій, заходів із припинення злочинів, пошуку та затримання злочинців, виявлення вибухових речовин, зброї, набоїв і наркотичних засобів, трупів, стріляних гільз, інших предметів, що можуть використовуватись як речовий доказ, припинення кримінальних правопорушень, забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод людини, охорони об'єктів і територій державної, приватної та інших форм власності, а також установа місцезнаходження безвісти зниклих і безвісно відсутніх.

Крім того, у згаданій Інструкції № 1145 визначається вирішення низки організаційних питань, а саме порядок використання службових собак під час здійснення службових завдань кінологами НПУ, правила утримання, придбання, ветеринарного забезпечення та списання службових собак, а також основи організації діяльності навчальних закладів поліції (з питань службової кінології), у яких здійснюють підготовку кінологів.

За даними на квітень 2019 р. у кінологічних підрозділах Національної поліції України працює 646 кінологів та 929 службових собак (з яких 390 – розшукові). Проте термін «кінологічна служба» ані у Законі України про «Національну поліцію», ані в Інструкції № 1145 не згадується. Замість нього використовується термін «кінологічні підрозділи». Під ним в Інструкції № 1145 розуміються:

- кінологічні центри;
- кінологи структурних підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві (ГУНП);
- навчальні центри з підготовки кінологів;
- окремі посади кінологів відокремлених підрозділів територіальних органів Національної поліції.

Головними кінологічними підрозділами НПУ є кінологічні центри. Вони здійснюють організаційне й методичне керівництво працівниками підрозділів поліції, які виконують

функції кінологічного забезпечення службової діяльності, а також основною базою з утримання, розведення, вирощування, підготовки та використання службових собак у протидії злочинності, забезпеченні публічної безпеки та порядку.

У свою чергу, організаційне та методичне керівництво діяльністю кінологічних центрів ГУНП, а також контроль за службовою діяльністю кінологічних підрозділів на місцях здійснює Відділ організації кінологічної діяльності Національної поліції України.

Багато дослідників сходиться у думці про недостатній рівень сучасного розвитку кінологічних підрозділів і необхідність подальшого вдосконалення цієї сфери, зокрема щодо руху у напрямку впровадження європейських стандартів і норм матеріального забезпечення кінологічних підрозділів, а також інших питань розвитку службової кінології.

Для вирішення цих питань, Міністерством внутрішніх справ України було видано наказ від 24.05.2017 № 442 «Про затвердження Концепції розвитку кінологічних служб центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, та Національної гвардії України до 2020 року».

На виконання вимог зазначеної Концепції органи МВС у період до 1 липня 2017 р. мали виконати роботи з підготовки та затвердження програм розвитку кінологічних служб. На основі цих програм передбачалася розробка щорічних планів роботи кінологічних служб та інших нормативних документів організаційно-адміністративного характеру.

Таким чином, Міністерство внутрішніх справ України у вигляді Концепції впровадило сучасний прогресивний інструмент, придатний для управління розвитком кінологічних служб в органах МВС.

Інша ініціатива МВС щодо вдосконалення кінологічних підрозділів НПУ була закріплена у пункті 6 розділу I Інструкції № 1145. Згідно з ним кінологічні підрозділи у межах своєї компетенції можуть взаємодіяти з іншими підрозділами поліції, відповідними підрозділами органів державної влади та кінологічними організаціями. Така правова норма забезпечує обмін професійним досвідом і технологіями. Окрім того, базою для такого обміну часто стають заклади вищої освіти системи МВС України із специфічними умовами навчання, наприклад Харківський національний університет внутрішніх справ, який щорічно проводить науково-практичні конференції, спрямовані на

покращення професійного рівня працівників кінологічних служб.

Висновки

Кінологічні підрозділи Національної поліції України у своєму сучасному вигляді були створені відносно недавно. Проте перед цим вони мали тривалу історію та зазнали періоду бурхливих змін, внаслідок якого і набули свого теперішнього стану. Дослідження наукових джерел та аналіз нормативно-правової бази дозволяють зробити висновки про таке:

– термін «кінологічна служба» доцільно використовувати, коли йдеться про Міністерство внутрішніх справ України взагалі та про органи, що перебувають у сфері його компетенції, а саме про сукупність служб кінологів Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби й Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Натомість, термін «кінологічні підрозділи», що міститься в нормативних документах, які стосуються НПУ, коректніше буде використовувати стосовно структур поліції;

– кінологічні підрозділи НПУ – це збірне поняття, яке використовується щодо кінологічних центрів, кінологів ГУНП, навчальних центрів з підготовки кінологів, а також окремих посад відокремлених підрозділів територіальних органів НПУ, які згідно із Законом

України «Про Національну поліцію» застосовують собак у своїй службовій діяльності;

– історичний шлях розвитку кінології, що передував появі кінологічних підрозділів НПУ, можна поділити на такі етапи: царських часів, радянських часів, період існування кінологічних підрозділів міліції України, кінологічних підрозділів Національної поліції України;

– «Концепція розвитку кінологічних служб центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, та Національної гвардії України до 2020 року» є новим, сучасним і прогресивним засобом управління кінологічними службами з боку МВС;

– напрямком розбудови нормативно-правової бази діяльності кінологічних підрозділів поліції є рух у бік впровадження європейських стандартів кінологічних служб;

– методичну базу, напрацьовану органами внутрішніх справ (міліцією) України, цілком можна використовувати і для забезпечення діяльності кінологічних підрозділів національної поліції, адже практичні прийоми застосування собак здебільшого не змінилися, проте доцільно оновити методичні матеріали з урахуванням сучасних викликів у роботі поліції, наприклад такі, як підвищення небезпеки незаконного використання вибухонебезпечних пристроїв та вибухівки, зброї тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Потушинська О. П., Жданова В. П. Характеристика кінологічного забезпечення окремих правоохоронних органів України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 141–145. URL: http://lsei.org.ua/4_2014/36.pdf (дата звернення: 15.09.2019).
2. Коломієць С. І. Розвиток кінологічних служб органів системи МВС // Шляхи покращення професійного рівня працівників кінологічних служб : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 груд. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 10–14. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/14_12_2018/pdf/3.pdf (дата звернення: 15.09.2019).
3. Кінологи (за 12 місяців 2018 року) // Інфографіка Національної поліції України. URL: https://mvs.gov.ua/ua/infographic/nacionalna_policiya/Kinologi.htm (дата звернення: 15.09.2019).
4. Виноград О. В. Основи службової кінології. Хмельницький : Меркьюрі-Поділля, 2011. 192 с.
5. Платковська О. В. Кінологічна служба в Україні // Шляхи покращення професійного рівня працівників кінологічних служб : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 груд. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 42–45. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/14_12_2018/pdf/12.pdf (дата звернення: 15.09.2019).
6. Гросс Г. Руководство для судебных следователей, чинов общей и жандармской полиции / пер. с нем. (со 2-го доп. изд.) Л. Дудкин и Б. Зиллер. Вып. 1. Смоленск, 1895. 177 с.
7. Вергун С. Жандармські поліцейні управління залізниць в Україні: історія становлення кінологічної служби на початку ХХ ст. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 6*. 2015. Вип. 13. С. 160–165. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11194/1/Vergun.pdf> (дата звернення: 15.09.2019).
8. Тактика дій кінолога на місці подій. Правила застосування службових собак : метод. рек. Київ : ДКР МВС України, 2013. 64 с.

Надійшла до редколегії 16.09.2019

ГАРМАШ В. В. МЕСТО КИНОЛОГИЧЕСКИХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ В СТРУКТУРЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ И В СИСТЕМЕ МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Рассмотрена история кинологической службы, уделено внимание её развитию в системе Министерства внутренних дел Украины, тщательным образом исследованы вопросы современного состояния нормативно-правовой базы деятельности кинологических подразделений в Национальной полиции Украины. Отражены структура и особенности кинологических подразделений полиции, определены направления развития их юридического обеспечения и совершенствования работы.

Ключевые слова: кинология, кинологические подразделения, Национальная полиция Украины, Министерство внутренних дел Украины.

GARMASH V. V. LOCATION OF CYNOLOGICAL UNITS IN THE STRUCTURE OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE AND IN THE SYSTEM OF THE MINISTRY OF THE INTERNAL AFFAIRS

The study was aimed at improving the legal support of the activities of police cynologists. For what was analyzed the current state of the legal framework that provides the activities of the canine units of the National Police of Ukraine (NPU), considered the historical features of the development of the canine service in the system of bodies subordinate to the Ministry of Internal Affairs (MIA). Today, police cynologists are demonstrating tangible service results, confirming the effectiveness of cynology as a powerful tool for law enforcement agencies. However, most researchers agree on the need to improve dog training in OBC, which is the relevance of this study. As a result of the analysis, the main stages of the development of cynology were distinguished, from the beginning of its birth in the world, the formation in the domestic power structures and until it acquired a modern state. The structure of the canine units of the National Police of Ukraine is characterized. The description is given of the place occupied by the canine services in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Compared to the terms “canine service” and “canine units”, the scope of their application is outlined. The changes in the legal support to the activities of police cynologists caused by the reform of the Ukrainian police are considered. The vector development of canine services has been focused on European standards and the role of the Concept calculated by 2020 has been highlighted as a new tool for managing related processes. The analysis of the regulatory base of official cynology of the NPS revealed the expediency of more active development of its methodological component. As conclusions with practical application, it is proposed to use the methodological base worked out by the police of Ukraine (after all, the practical methods of using service dogs for the most part have not changed). When introducing new developments, special attention should be paid to the contemporary challenges of the criminogenic situation (such as explosives, weapons, drugs).

Key words: cynology, canine units, National Police of Ukraine, Ministry of Internal Affairs of Ukraine.